

БУЛІНГ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: КУДИ ЗВЕРТАТИСЯ ПО ДОПОМОГУ?

Булінг. Ми все частіше чуємо цей термін з екранів телевізорів, в кожному закладі освіти проводяться виховні години та тематичні уроки на тему «Булінг», проте для багатьох цей термін досі залишається незрозумілим. Спробуємо розібратись, що ж він означає. У будь-якому колективі, у тому числі і дитячому виникають конфлікти. За допомогою таких ситуацій діти та підлітки вчаться відстоювати свою думку, йти на компроміс, взаємодіяти в соціумі. Однак, якщо цькування носять систематичний характер, а агресія спрямовується на конкретну дитину, тут вже мова йде про булінг. Розповідає юрист Ковельського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги Анна Капітан.

Що таке булінг?

Відповідно до пункту 3¹ частини першої статті 1 Закону України «Про освіту» булінгом (цькуванням) є діяння (дія або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

До булінгу (цькування) в закладах освіти належать випадки, які відбуваються безпосередньо в приміщенні закладу освіти та на прилеглих територіях (включно з навчальними приміщеннями, приміщеннями для занять спортом, проведення заходів, коридорами, роздягальнями, вбиральнями, душовими кімнатами, їдальнею тощо) та (або) за межами закладу освіти під час заходів, передбачених освітньою програмою, планом роботи закладу освіти, та інших освітніх заходів, що організуються за згодою керівника закладу освіти, в тому числі дорогою до (із) закладу освіти.

Важливо! Слід відрізнити булінг від конфлікту. Для булінгу характерною є систематичність, тобто вчинення у різних формах насильства (фізичного, економічного, психологічного, сексуального, в тому числі за допомогою засобів електронної комунікації) двічі і більше разів стосовно однієї і тієї ж особи.

Яких форм буває булінг (цькування)?

Психологічне насильство – форма булінгу, що включає словесні образи, поширення неправдивих чуток, глузування, залякування, ігнорування, бойкот, відмову від спілкування, погрози, приниження, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, якщо такі дії або бездіяльність завдали шкоди психічному здоров'ю потерпілого.

Фізичне насильство – форма булінгу, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, завдання ударів.

Економічне насильство – форма булінгу, що включає дрібні крадіжки, пошкодження або знищення особистих речей, вимагання грошей, їжі, умисне позбавлення їжі, одягу, коштів, документів, іншого майна або можливості користуватися ними, перешкоджання в отриманні освітніх послуг, примушування до праці та інші правопорушення економічного характеру.

Сексуальне насильство – форма булінгу, що включає принизливі погляди, образливі жести, висловлювання, прізвиська, образи, жарти, погрози, поширення чуток тощо.

З розвитком сучасних електронних технологій насильницькі дії (передусім прояви психологічного, сексуального насильства) при булінгу (цькуванні) часто вчиняються за допомогою електронних засобів комунікації, що має назву – кібербулінг, який може проявлятися в різному вигляді:

- перепалка (флеймінг) – обмін короткими гнівними та запальними репліками між учасниками з використанням комунікаційних технологій (як правило, на форумах та в чатах);

- нападки (домагання) – регулярні висловлювання образливого характеру на адресу жертви (багато СМС-повідомлень, постійні дзвінки), що перевантажують персональні канали комунікації;
- наклеп – поширення неправдивої, принизливої інформації;
- самозванство – використання особистих даних жертви (логіни, паролі до акаунтів в мережах, блогах) з метою здійснення від її імені негативної комунікації;
- публічне розголошення особистої інформації – поширення особистої інформації, наприклад шляхом публікування інтимних фотографій, фінансової інформації, роду діяльності з метою образи чи шантажу;
- ошуканство – виманювання конфіденційної особистої інформації для власних цілей або передачі іншим особам;
- відчуження (острокізм, ізоляція) – онлайн відчуження в будь-яких типах середовищ, де використовується захист пароллями, формується список небажаної пошти або список друзів;
- кіберпереслідування – приховане вистежування жертви для скоєння нападу, побиття, зґвалтування;
- хепіслепінг – реальні напади, які знімаються на відео для розміщення в мережі Інтернет, що можуть привести до летальних наслідків;
- використання інтернет-спілкування для подальшого вчинення дитиною певних дій, зокрема використання її у сексуальних цілях (кібергрумінг – побудова в мережі Інтернет дорослим або групою дорослих осіб довірливих стосунків із дитиною (підлітком) з метою отримання її інтимних фото/відео та подальшим її шантажуванням про розповсюдження цих фото, наприклад для отримання грошей, більш інтимних зображень чи навіть примушування до особистих зустрічей) або доведення до самогубства («спільноти смерті»).

Кібербулінг є формою [психологічного насильства](#).

Куди звернутися по допомогу ?

До керівника закладу освіти

Керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти, вільного від насильства та булінгу. Повідомлення про випадок булінгу(цькування) може бути подано керівнику закладу освіти в усній та (або) письмовій формі, в тому числі із застосуванням засобів електронної комунікації.

Відповідно до Порядку реагування на випадки булінгу (цькування), затвердженого наказом Міністерством освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1646, керівник закладу освіти у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

- невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);
- за потреби викликає бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;
- повідомляє службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;
- повідомляє центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;
- скликає засідання комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення.

Важливо відмітити, що до складу комісії входять педагогічні (науково-педагогічні) працівники, у тому числі практичний психолог та соціальний педагог (за наявності) закладу освіти, представники служби у справах дітей та центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

До участі в засіданні комісії за згодою залучаються батьки або інші законні представники малолітніх або неповнолітніх сторін булінгу (цькування), а також можуть залучатися сторони булінгу (цькування), представники інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти.

Варто наголосити, що неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1700 гривень) або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку.

До Національної поліції України

Якщо вирішити ситуацію з булінгом на рівні школи не вдається – зверніться в поліцію з відповідною заявою, на підставі якої складається протокол про вчинення адміністративного правопорушення. Справа передається до суду і розглядається протягом 15 днів з дня одержання протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи.

Куди я можу звернутись для отримання безоплатно консультації і роз'яснення з правових питань?

Безоплатно консультацію і роз'яснення з правових питань ви можете отримати:

- звернувшись до місцевих центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги (контакти: <https://www.legalaid.gov.ua/tsentry>);
- написавши в Телеграм-чат: <http://legalaid.gov.ua/telegram.html> або Вайбер-чат: <http://legalaid.gov.ua/viber.html>;
- скориставшись мобільними застосунками «Безоплатна правова допомога» або «Твоє право (завантажуйте з Google Play чи App Store: <https://bit.ly/3hwwgqR> або <https://bit.ly/3iorbkEt>);
- зателефонувавши на Єдиний телефонний номер системи безоплатної правової допомоги – 0 800 213 103.

Важливо! Якщо дитині необхідна психологічна допомога – звертайтеся на Національну дитячу «гарячу лінію» для дітей та батьків з питань захисту прав дітей за номером **116-111**.

За булінг як і за будь-яке правопорушення передбачена відповідальність

Закон України від 18 грудня 2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» запровадив адміністративну відповідальність за булінг (цькування) учасника освітнього процесу.

Так, відповідно до статті 173⁴ Кодексу України про адміністративні правопорушення за булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, – до винної особи може бути застосоване адміністративне стягнення у вигляді штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (*від 850 до 1700 гривень*) **або громадські роботи від 20 до 40 годин**.

За вчинення булінгу групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення законодавством передбачено накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (*від 1700 до 3400 гривень*) **або громадські роботи від 40 до 60 годин**.

У разі цькування малолітніми або неповнолітніми особами віком *від 14 до 16 років*, відповідальність будуть нести їх батьки або особи, які їх замінюють. До них застосовуватимуть покарання у вигляді *штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 850 до 1700 гривень) або громадські роботи на строк від 20 до 40 годин*, а у випадку вчинення таких дій групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, – у вигляді штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 1700 до 3400 гривень) або громадські роботи від 40 до 60 годин.